

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1992

VILNIUS 1994

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1992

VILNIUS 1994

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

Год 1992

ВИЛЬНЮС ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКИ И ЭНЦИКЛОПЕДИИ 1994

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1992 metai

VILNIUS . MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA 1994

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija:

V. MERKYS (pirm.), A. TYLA (pirm. pavaduotojas), A. EIDINTAS, V. KAZAKEVIČIUS,
V. MILIUS, L. MULEVICIUS I, G. RUDIS, R. STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Redakcijos adresas:
T. Kosciuškos 30, 2600 Vilnius

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

IN MEMORIAM

JUOZAS MACEIKA

(1904 12 16—1991 12 17)

Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Juozas Maceika gimė 1904 m. gruodžio 16 d. Gardino srities Yvijos rajono Lazūnų bažnytkaimyje, 10 hektarų ūkininkų šeimoje. Augo brolio ir trijų seserų draugėje iki 13 metų gimtajame kaime — tolimiausiame etnografinės Lietuvos krašte. Mirė sulaukęs 87 metų — 1991 m. gruodžio 17 d., palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Rašyti ar kalbėti apie J. Maceiką sunku ir sudėtinga, nes tai buvo ne eilinis lietuvių inteligentas, bet asmenybė — kuklumo ir darbštumo įsikūnijimas. Aukštos moralės, giliai religingas, tolerantiškas visų politinių pažiūrų, tautybės ir konfesinės priklausomybės žmonėms.

Žmogaus vertės matu J. Maceika laikė ne skambias frazes ir pažadus, o tai, ką konstruktyvaus yra įnešęs į žmonijos bei tautos kultūros aruodą. Visą gyvenimą išliko atlaidus už lenkų ir sovietų administracijų asmeniškai ir lietuvių tautai padarytas skriaudas. Santykiuose su bendradarbiais ir kaimynais visuomet ieškojo švelnių sąlyčio taškų. Niekuoomet nesiskundė ekonominiais sunkumais ir buities trūkumais, nors jų turėjo nemažai.

Baigęs Lazūnų pradžios mokyklą, įstojo į Vilniaus lietuvių Vytauto Didžiojo gimnaziją, kurią baigė 1928 m. 1934 m. baigė Vilniaus universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą ir gavo magistro laipsnį.

Studijuodamas ir vėliau (1928—1940 m.) aktyviai dalyvavo Vilniaus krašto lietuvių visuomeninėje veikloje, dirbo Lietuvių mokslo draugijoje. J. Maceikos darbštumą ir gebėjimus atspindi ir tai, kad jis mokėjo ir laisvai kalbėjo arba galėjo naudotis literatūra lietuvių, lenkų, rusų, gudų, lotynų ir vokiečių, nesvetima jam buvo ir graikų kalba.

Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, J. Maceika iki 1945 m. mokytojavo Vilniaus mokyklose. 1945—1967 m. dirbo Lietuvos dailės muziejuje. Be darbo muziejuje, kurį laiką Vilniaus universitete dėstė lotynų kalbą. Kelerius metus Vilniaus miesto ekskursijų biuro bazėje rengė ekskursijų vadovus, buvo vienas pirmųjų ekskursijų vadovų Lietuvoje. Kelis dešimtmečius nenuilstamai lydėjo ekskursijas po Vilnių ir jo apylinkes.

1937 m. J. Maceika su A. Juškevičiumi parašė didelės pažintinės vertės knygą „Vilnius ir jo apylinkės“. Tačiau tik išspausdintas visas tiražas dar spaustuvėje lenkų administracijos įsakymu buvo konfiskuotas ir sunaikintas. Atsitiktinumo dėka pasisekė nuslėpti vos 30 knygos egzempliorių ir tik po 50 metų — 1991 m. — „Minties“ leidykla išleido fotografuotinį jos leidimą 20 000 egz. tiražu.

1940 m. J. Maceika parašė ir išleido knygą „Trakai“, 1955 m. — „Vilnius: vadovas po miestą“, su P. Gudynu — 1960 m., „Paveikslų galerija“ — 1968 m. J. Maceikos plunksnai priklauso knyga „Senoji Vilniaus rotušė“ (1970 m.) ir 1945—1965 m. muziejaus įsigytų eksponatų katalogas.

J. Maceika parašė platų įžanginį straipsnį 1991 m. išleistai Adomo Honorio Kirkoro knygai „Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes“. Lietuvos, ypač Vilnijos krašto istorijos klausimais rašė „Jaunimo gretų“, „Katalikų pasaulio“, „Kultūros barų“, „Mokslo ir gyvenimo“, „Pergalės“, „Švyturio“ ir kituose žurnaluose, daugelyje dienraščių bei savitraščių.

J. Maceikos darbštumą rodo ir palikti jo darbų rankraščiai. Tai mašinėle perrašytos ir įrištos knygos istorine tema:

1. „Vilniaus Valstybinis Dailės Muziejus“ (Muziejaus istorija). 160 mašinraščio puslapių, suskirstyta į 17 skyrių.

2. „Vilniaus lietuvių spaudiniai 1919—1939 metais“. 145 mašinraščio lapai, 117 leidinių pavadinimai.

3. „Vilniaus Valstybinis Dailės Muziejus“ (Buvusi Vilniaus Katedra). 170 mašinraščio puslapių, 31 skyrius.

4. „Lietuvių būklė Lenkijos respublikoje 1935—1937 metais“. Lietuvių ir lenkų kalbomis, 800 mašinraščio puslapių.

5. „Tėviškę prisiminus“. 170 mašinraščio puslapių.

Visų minėtų 5 darbų apimtis — per 1500 mašinraščio puslapių.

Po J. Maceikos mirties teko kiek smulkiau susipažinti su jo kūrybiniu palikimu. Spintose radome daugiau kaip 300 įvairaus storio tvarkingai sudėtų aplankų su tokiais užrašais: Bendrabučiai ir prieglaudos; Laikrodžiai ir laikrodininkystė Vilniuje; Sentikių maldos namai Vilniuje; Vilniaus malūnai; Vilniaus miesto skolos XX amžiaus pradžioje; Vilniaus mokyklos 1915—1930 metais; Religinių konfesijų koplyčios Vilniuje 1911—1937 metais; Vilniaus kapinės; Vilniaus priemiesčiai ir kita Vilniaus krašto ir Lietuvos istoriją liečianti medžiaga, rašyta lietuvių, gudų, lenkų, rusų kalbomis. Vartydamas J. Maceikos surinktą istorinę medžiagą, stebiesi milžinišku jo užmoju ir didele Tėvynės meile.

J. Maceika ne kartą yra sakęs, kad norėtų sulaukti visiškos Lietuvos nepriklausomybės, kai neliktų svetimos kariuomenės, svajoto atšvęsti ir 2000-uosius metus, norėjo baigti pradėtus darbus, vylėsi sustiprėti ir vėl imtis kūrybos. Patarė visiems, kol leidžia jėgos ir neslegia sunki metų našta, daugiau dėmesio skirti darbui, nagrinėti lietuvių tautos praeitį ir dabartį ir rašyti apie tai.

Jeigu Juozo Maceikos surinkta istorinė medžiaga liktų pasmerkta negailestingam laikui sunaikinti, mes nusikalstume lietuvių tautai ir ateities kartoms.

J. Fabijonavičius

VOKIETIJOS ISTORIKUI MANFREDUI HELMANUI ATMINTI

Žinomas Rytų Europos istorikas, filosofijos mokslų daktaras, Bavarijos mokslų akademijos narys korespondentas Manfredas Helmanas (Hellmann) savo knygos „Pagrindiniai Lietuvos ir lietuvių tautos istorijos bruožai“ (Grundzüge der Geschichte Litauens und des litauischen Volkes. Darmstadt, 1966; iš viso yra keturi leidimai, paskutinis — 1990 m.) pratarinėje rašė: „Mes, vokiečiai, ne visada gebėjome suprasti šią kaimyninę tautą nuo pat to laiko, kai ją pažįstame; ypač nesupratome tada, kai Rytų Prūsijos dalis — Klaipėdos kraštas — pateko jos valdžion ir dėl to kilo įtampa. Visa tai praėjus. Mes galime nekreipti dėmesio į nesusipratimus ir savo žvilgsnį sutelkti į esmę: į mažos tautos, priklausančios mūsų kultūros ratui, žmonių likimą. Padėti suprasti lietuvių istorinį likimą ir, žinoma, lietuvių savitumą dir, yra šios knygos tikslas“.

Gaila, kad šis istorikas neparašęs daugiau knygų ir panašių žodžių. Eidamas 80-uosius, 1992 m. birželio 12 d. Miunchene jis mirė.

Manfredas Helmanas gimė 1912 m. birželio 24 d. Rygoje, Pabaltijo vokiečių šeimoje. Latvių ir rusų kalbų mokėjimas greta gimtosios vokiečių buvo puikus vėlesnių plačių istorinių tyrinėjimų pagrindas. Dar studijuodamas Latvijos valstybiniame universitete bei Herderio institute istorija, ypač gilinosi į viduramžius, Vokietijos, Pabaltijo politikos ištakas. Tad ir jo disertacija, išspausdinta 1940 m., beje, saugoma ir Lietuvos bibliotekų fonduose, vadinosi „Prūsiskasis Tauragės viešpatavimas Lietuvoje“ (Die preussische Herrschaft Taurrogen in Litauen. 1690—1793).

Karo metais gyvendamas Rygoje, kiek leido sąlygos, rengė daktaro disertaciją „Latvija viduramžiais“. Ankstyvųjų laikų Rytų Pabaltijo ir latvių kamieno, ypač latgalių, istorinės studijos“, kurią pavyko apsiginti jau tik po karo — 1952 m. Freiburge. Po poros metų išleista (Das Lettenland im Mittelalter. 1954) ji tapo senosios Pabaltijo istorijos standartiniu veikalu. Jame autorius ypatingą dėmesį skiria Vokiečių ordino veiklai XIII a.

M. Helmano tyrimų tematika labai plati: jis rašė Livonijos, Lietuvos, Prūsijos, Rusijos vidurinių amžių politinės, konstitucinės, socialinės istorijos klausimais. Greta nedidelės knygelės apie Ivaną IV Rūstųjį 1964 m. išleido labai vertingą dėl šaltinių aka-

deminę studiją „Rusijos 1917 metų revoliucija“ (Die russische Revolution 1917. 1964; antrasis leidimas — 1969 m.), istorinę Vokietijos—Rusijos santykių ir vokiečių veiklos Rusijoje apžvalgą „Tūkstantis kaimynystės metų. Rusija ir vokiečiai“ (Tausend Jahre Nachbarschaft. Russland und die Deutschen (1988; antrasis leidimas — 1989 m.). M. Helmanas daug padarė tyrinėdamas Vokiečių ordino istoriją, socialinę jo struktūrą, religijos ir bažnyčios antspaudą šiai organizacijai. Buvo vienas iš „Rusijos istorijos vadovo“ (nuo 1976 m.) leidėjų, daugelio mokslinių straipsnių knygoje ir žurnaluose autorius.

Didelį indėlį į istorijos mokslą M. Helmanas įnešė ir kaip pedagogas dirbdamas Miunsterio universitete, ugdydamas naują istorikų kartą. Nuo 1964 m. jis tikrasis šio universiteto profesorius. Išėjęs į pensiją, nuo 1978 m. gyvena Miunchene.

Mus ypač domina jo veikalas — istorinė apybraiža „Pagrindiniai Lietuvos ir lietuvių tautos istorijos bruožai“. Tai mūsų krašto istorijos raida nuo seniausių laikų iki 1940 metų. Priede — du žemėlapiai. Dėl kai kurių Lietuvos tarpukario istorijos vertinimų autorius buvo susilaukęs istoriko J. Jurginio priekaištų. M. Helmanas sąmoningai baigia knygą 1940 m., pabrėždamas, kad 1940 m. vasarą įjungta į Tarybų Sąjungą Lietuva, kaip maža valstybė, baigė politinę egzistenciją. Autorius, matyt, dar iki 1989 m., rengdamas spaudai paskutinį šios knygos leidimą (pasirodė 1990 m.), rašė, jog turės paaiškėti, ar Lietuvos tarpukario didžiavimasis viduriniais amžiais pakankamai stiprus „įveikti nusivylimą dėl dvidešimtį metų trukusios valstybinės nepriklausomybės praradimo ir laikytis tų vertybių, kurios nuo pat XIV amžiaus siejo Lietuvą su Vakarų kultūros pasauliu“.

Dabar autorius neabejodamas pasakytų, jog lietuvių tautos nepriklausomybės siekimas tikrai stiprus.

J. Jakaitienė

STASYS MIKULIONIS

(1935 01 20—1992 10 11)

Lietuvos restauratorių ir architektų šeimą ištiko skaudi netektis: pačiame kūrybinių jėgų brandume 1992 m. spalio 11 d. Vilniuje mirė architektas Stasys Mikulionis. Gimė jis 1935 m. sausio 20 d. Rokiškio raj. Taraldžių kaime. Taraldžių kaimas seniau priklausė Svėdasų dvarui, o šis — Biržų Radviloms, t. y. Biržų piliai. Vienas S. Mikulionio protėvių XVII a. buvo paimtas pašauktiniu į Biržų pilies kariuomenę, todėl atleistas nuo baudžiavos prievolių. Motina kilusi iš gausios Didžgalvių šeimos, gyvenusios Gučiūnų kaime, kuris, kaip ir Taraldžiai, priklausė Kamajų, vėliau — Salų parapijai. S. Mikulionio tėvai susilaukė keturių vaikų: trijų sūnų ir dukters.

Po Antrojo pasaulinio karo Taraldžių kaimas atsidūrė naujai suformuotų Rokiškio, Kupiškio ir Anykščių rajonų sandūroje. Todėl S. Mikulionis pradžios mokyklą baigė Punkiškėse, gretimame kaime, bet jau priklausiusiame Kupiškio rajonui. 1946 m. įstojo į Svėdasų progimnaziją, kuri 1946 m. pertvarkyta į vidurinę mokyklą. Mokydamasis daug skaitė, dalyvavo įvairiuose būreliuose.

S. Mikulionis 1953 m. pradėjo studijuoti Kauno politechnikos instituto Statybos fakultete. Aktyviai dalyvavo Studentų mokslinės draugijos veikloje, parengė keletą pranešimų apie Lietuvos architektūros paminklus. Taigi dar studijuodamas susipažino su architektūrinio palikimo problematika. Neatsitiktinai diplominiam darbui pasirinko Biržų pilies restauravimo temą. 1959 m. įsigijo inžinieriaus architekto diplomą ir buvo paskirtas į to meto Spec. mokslinę restauracinę gamybinę dirbtuvę (SMRGD). Čia 1959—1961 m. dirbo Trakų ir Medininkų pilių konservavimo bei restauravimo darbų vykdytoju. Prasiėdęjus valdžios kampanijai prieš Lietuvos restauratorius (ypač dėl Trakų pilies restauravimo), architektas Bronius Krūminis, ligi tol rengęs Trakų salos pilies restauravimo projektą, pasitraukė iš darbo. Tolesni Trakų pilies konservavimo ir restauravimo projektavimo darbai buvo patikėti S. Mikulioniui. 1961 m. pervestas į SMRGD projektavimo sektorių, tais pačiais metais vedė (žmona filologė, lituanistė) ir persikėlė į Trakus, kur išgyveno iki 1970 m.

1962—1964 m. dirbo Trakų miesto vykdomajame komitete, tačiau rūpinosi ir Trakų pilių problemomis. 1965 m. vėl grįžo į SMRGD ir dirbo projektavimo skyriuje vyr. projekto architektu, vyr. specialistu, sektoriaus vadovu.

Jau sukaupęs nemažą praktinio darbo patirtį, S. Mikulionis 1970—1973 m. gilino žinias aspirantūroje Vilniaus inžineriniame statybos institute (VISI) Architektūros fakultete. Jo moksliniam darbiui vadovavo architektūros istorijos specialistas prof. (tuomet docentas) Stasys Abramauskas. Disertacijos tema: „Trakų gynybinės sistemos paminklų komplekso tyrimai ir jo apsaugos klausimai“. Tuometinėmis lietuviškos kultūros diskriminavimo sąlygomis architektūros kandidato disertaciją 1976 m. teko ginti Maskvoje, SSSR kultūros ministerijos Menotyros institute.

Po aspirantūros S. Mikulionis nuo 1973 m. vėl dirbo paminklotvarkoje — Paminklų konservavimo institute, iš pradžių vyr. specialistu, vėliau projekto vyr. architektu, skyriaus vyr. architektu. Be to, 1972—1980 m. kai kuriais semestrais dirbo VISI Architektūros fakulteto dėstytoju, vadovavo studentų diplominiams darbams.

Didžiąją savo energijos dalį S. Mikulionis atidavė konkrečiam restauratoriaus darbui. Remdamasis Trakų salos pilių mūro technikos analize, išlikusių architektūrinių formų studijomis, jis nustatė pilių statybos etapiškumą. Tai Lietuvos restauratorių įvaldytas senųjų pastatų datavimo metodas (trūkstant rašytinių šaltinių), kurio vienas iniciatorių buvo ir S. Mikulionis.

Pagal S. Mikulionio projektus iš dalies restauruota bei konservuota Trakų pusiasalio pilies sienų ir bokštų liekanos, konservuota ir iš dalies atkurta Trakų salos pilis (daugiausia priešpilis). Jis taip pat atliko tyrimo ir projektavimo darbus Senuosiuose Trakuose, tyrė Trakų benediktinų vienuolyno pastatą, Trakų parapinę XV a. pradžios bažnyčią, 1969 m. parengė Trakų senamiesčio regeneravimo pasiūlymus, tyrė Trakų regiono architektūros savitumus. S. Mikulionis yra parengęs projektą Biržų, Klaipėdos, Medininkų pilių liekanoms konservuoti bei restauruoti, keletui Vilniaus senamiesčio paminklinių namų rekonstruoti. Be to, projektavo Vilniaus Arkikatedros (tuometinės Paveikslų galerijos) kai kuriuos remonto darbus. Nuoširdų S. Mikulionio darbą aukštai vertino jau tuometinėmis okupacijos sąlygomis: 1967 m. už Trakų pilies restauravimą sąjunginėje architektūros laimėjimų apžiūroje gavo diplomą, 1978 m. jam paskiriama respublikinė premija. Nuo 1970 m. jis — Lietuvos architektų sąjungos narys.

Vilniaus valstybinio dailės instituto Meno istorijos ir teorijos katedra konkurso būdu 1984 m. pakvietė S. Mikulionį užimti vyr. dėstytojo pareigas. Iki pastarojo meto jis čia dėstė architektūros istoriją. 1990 m. jam suteiktas docento mokslinis vardas.

Dirbdamas pedagoginį darbą, S. Mikulionis toliau tyrė Trakų paminklus. Paminklų restauravimo projektavimo institute padėjo rengti Trakų salos pilies priešpilio bei Medininkų pilies konservavimo bei restauravimo projektus, dirbo architektu Vilniaus miesto valdybos paminklotvarkos skyriuje.

S. Mikulionis parašė nemaža mokslinių straipsnių, keletą knygų. Iš jų paminėtinos: „Trakų salos pilis“ (liet. ir rusų k., 1978 m.), „Trakų salos pilis“ (1984 m.), „Trakų miestas ir pilys“ (bendraautorai A. Baliulis, A. Miškinis, 1992 m.), „Gynybinės architektūros paminklų mokslinės-projektinės dokumentacijos ruošimas“ (bendraautoris R. Kaminskas, 1986 m.). Mokslinių straipsnių apie Lietuvos architektūros paminklus, jų apsaugą spausdino leidiniuose „Muziejai ir paminklai“, „Kultūros barai“, „Statyba ir architektūra“, „Architektūros paminklai“, „Menotyra“, „Lietuvos TSR architektūros klausimai“, LTSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai „Architektūra ir miestų statyba“, „Kraštotyra“ ir kt. Daugelį metų buvo leidinio „Architektūros paminklai“ redkolegijos narys. Paskutiniams metams, Lietuvai grįžtant į laisvųjų pasaulio šalių bendriją, S. Mikulionis periodikoje ne kartą išsakė savo poziciją dėl Vilnijos problemų, lietuviybės šiame krašte gynimo.

S. Mikulionio — kvalifikuoto specialisto ir nuoširdaus kolegos — asmenybė yra viena ryškiausių pokario Lietuvos restauratorių šeimoje. Šviesų velionio atminimą šiandien akivaizdžiai liudija jo darbai Trakuose, Vilniuje bei visoje mūsų paminklosaugoje.

Stasys Mikulionis palaidotas Trakų kapinėse.

N. Kitkauskas

STASYS SAMALAVICIUS

(1930 01 01—1992 12 12)

1992 m. gruodžio 12 d. mirė Lietuvos istorijos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis Stasys Samalavičius, visą gyvenimą susiejęs su Lietuvos istorija, tyrinėjęs ir rašęs mokslo darbus apie Vilniaus miestiečių — amatininkų ir paprastų žmonių — kultūrą

bei kasdienį gyvenimą, kelerius paskutinius metus skyręs Vilniaus Žemutinės pilies rūmų teritorijai tirti. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

S. Samalavičius gimė Seirijuose, valstiečio šeimoje. Ten 1941 m. baigė pradžios mokyklos 6 skyrius, 1944—1947 m. mokėsi Leipalingio progimnazijoje, o 1949 m. baigė Kauno berniukų gimnaziją. 1949—1954 m. Vilniaus universitete studijavo anglų kalbą ir literatūrą. Iki 1958 m. dėstė anglų kalbą Klaipėdos buhalterinės apskaitos technikumė, paskui persikėlė gyventi į Vilnių ir pradėjo dirbti istoriku Mokslinėje restauracinėje gamybinėje dirbtuvėje. 1962 m. tapo Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto Anglų kalbos katedros dėstytoju. 1964 m. Universitete įstojo į Lietuvos istorijos aspirantūrą — istorijos mokslų kandidato disertaciją „Vilniaus miesto statybininkų cechai 1595—1795 metais“ apgynė 1973 m. 1967—1968 m. dirbo Kultūros ministerijos Mokslinėje metodinėje kultūros paminklų apsaugos taryboje grupės vadovu, o 1969 m. grįžo į Mokslinę restauracinę gamybinę dirbtuvę (nuo 1969 m. pabaigos reorganizuotą į Paminklų konservavimo institutą) moksliniu bendradarbiu, 1979—1981 m. — istorinių tyrimų skyriaus viršininkas, 1981—1988 m. — vyr. menotyrininkas. 1988 m. konkurso būdu priimtas dirbti Lietuvos istorijos instituto Feodalizmo istorijos skyriaus moksliniu bendradarbiu, 1989 m. skiriamas Archeologijos skyriaus Žemutinės pilies tyrimų grupės (1991 m. reorganizuotos į Pilių istorijos skyrių) vyr. moksliniu bendradarbiu. Tyrinėjo Žemutinės pilies istoriją, Vilniaus, Minsko, Gardino, Maskvos, Sankt Peterburgo archyvuose rinko medžiagą piliai restauruoti.

Ilgą laiką archyvuose tirdamas Lietuvos architektūros paminklų istoriją, apie paminklus ir XVI—XVII a. miestiečių gyvenimą bei kultūrą sukaupe nemaža medžiagos, kuri leido parašyti ir paskelbti vertingų knygų, straipsnių: „Baroko šėdeveras (Vilniaus šv. Petro ir Povilo bažnyčia)“, „Vilniaus rotušė“, tęstiniame leidinyje „Architektūros paminklai“ straipsnis „Vilniaus statybininkų cechų ekspertizė XVII—XVIII a.“, „Pagrindinių ir specializuotų darbų pasidalijimas Vilniaus statybose XVII—XVIII a.“ (1970), „Trobėsių statymas Vilniuje 1595—1795 metais“, „Vilniaus šv. Petro ir Povilo bažnyčios statyba ir dekoravimas“ (1972), „Senųjų Vilniaus iškabų simbolika“ (su V. Merkiu), „Statybinių medžiagų gamyba ir įmonių susitelkimo vietos Vilniuje XVII—XVIII amžiais“ (1977), „Vilniaus miestiečio buto atributika XVII—XVIII a. šaltiniuose“ (1979), „Vilniaus krautuvės ir jų atributika XVII—XVIII a.“ (1980), „Krosnys ir židiniai XVII—XVIII a. Vilniaus miestiečių namuose“ (1984), „XVII—XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai“ (1987), nemaža straipsnių periodikoje.

Nuo 1988 m. rudens Lietuvos istorijos institute parengė Vilniaus Žemutinės pilies tyrimų ataskaitas ir straipsnių „Istorijos šaltinių paieškos“ (kn. Vilniaus Žemutinės pilies rūmai. 1988 m. tyrimai, V., 1989). „Kunigaikščių rūmų gyventojai XVIII a.“ (kn. Vilniaus Žemutinės pilies rūmai (1989 m. tyrimai), parengė šaltinių publikaciją „Vilniaus Žemutinėje pilyje stovėjusių pastatų XVIII—XIX a. aprašymai ir inventoriai“, kartu su sūnumi Almantu „Vagos“ leidyklai įteikė monografiją „Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje“, toliau tyrinėjo Žemutinės pilies teritoriją.

S. Samalavičius buvo Lietuvos tautinio istorikų komiteto (priklausančio Tarptautiniam istorijos mokslų komitetui) sekretorius, Lietuvos heraldikos komisijos narys, leidinio „Architektūros paminklai“ redakcinės kolegijos narys, daugelio leidinių ir straipsnių recenzentas, parašė straipsnių užsienio spaudoje (The Realm of Lithuanian Baroque: SS. Peter and Paul (su sūnumi Almantu) // „Apollo“, London, 1990, July; Revivina The Lithuanian capital // „Apollo“, London, 1990, November), dalyvavo mokslinėse konferencijose: Septintajame pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume 1991 m. skaitė pranešimą „Lietuvos miestiečiai ir Vakarų Europos kultūra (XVII—XVIII a.)“, 1991 m. Danijoje konferencijoje „Europa ir kultūra“ — „Lietuvos kultūros integravimosi į Vakarų Europos kultūrą kai kurie aspektai“ ir kt. Parašė ir paskelbė nemaža populiarių straipsnių iš Lietuvos miestiečių kultūros istorijos, parengė ir skaitė paskaitas per radiją anglų kalba užsienio klausytojams, dalyvavo televizijos laidose istorijos tematika.

Per anksti netekome gabaus ir produktyvaus mokslininko, mielo ir gero žmogaus, galėjusio dar daug padaryti Lietuvos kultūros istorijai. Jo objektyvūs moksliniai darbai turi didelę išliekamąją vertę, iš jų sėmsis gausių faktografinių duomenų ne vienas Vilniaus miestiečių gyvenimo tyrėjas. Tai bus pavyzdys ne vienam jaunam istorikui, žengiančiam pirmuosius žingsnius istorijos šaltinių bei kultūros paminklų istorijos tyrimo kelyje.

A. Baliulis